

ЗРОСТАННЯ ДОХОДІВ ГРОМАДЯН ЯК ЗАСІБ БОРОТЬБИ З БІДНІСТЮ

Актуальність проблеми. Основними економічними показниками рівня життя населення України є обсяг його доходів. Ринкова економіка передбачає наявність великої маси покупців, платоспроможних яких визначається величиною їхніх грошових доходів. Збільшення доходів населення є кінцевою метою функціонування народного господарства всієї країни та окремих її регіонів. Величезне значення має недопущення надмірної нерівності в доходах, а особливо їх нестачі, адже така ситуація є головною причиною виникнення бідності населення.

Ринкові перетворення в нашій державі на початковому етапі супроводжувалися зниженням доходів громадян. Значна частина населення опинилася за межею бідності. Набуло поширення таке явище, як масове безробіття, що найбільш було помітним у сільській місцевості. Мешканці малих та великих міст втратили свої робочі місця внаслідок банкрутства більшості переробних та обслуговуючих підприємств. Сотні тисяч людей як трудові мігранти змушені шукати джерела заробітків у країнах далекого та близького зарубіжжя. Це підриває трудовий потенціал населення, виникають проблеми з вихованням підростаючого покоління, руйнуються сім'ї, поширюються різноманітні соціальні хвороби, закладаються проблеми майбутнього соціально-економічного розвитку держави.

Підвищення доходів населення вимагає кардинальних змін в економічній та соціальній політиці держави, досягнуті темпи зростання недостатні для подолання бідності в найближчій перспективі. Потрібна перебудова ставлення владних структур до вирішення соціально-економічних проблем, забезпечення комплексного розвитку території.

Дослідженню окресленої проблеми присвячені праці багатьох вітчизняних та зарубіжних учених. Її не могли обійти своєю увагою найвидатніші економісти, соціологи, філософи сучасності та минулого. Вирішенню проблеми зростання доходів населення присвячені праці Д.Гелбрейта, Д.Кейнса, М.Кондратьєва, В.Леонтьєва, К.Маркса, А.Маршалла, Д.Рікардо, П.Семюельсона, А.Сміта, М.Фрідмана, Ф.Хайєка, Й.Шумпетера та ін. Теоретичні, методологічні та практичні аспекти проблеми зростання доходів населення розвивалися й розвиваються в працях вітчизняних учених Д.Богині, О.Бугуцького, В.Гейця,

С.Гудзинського, А.Колота, Г.Купалової, В.Куценко, В.Лагутіна, Е.Лібанової, В.Мандибури, О.Онищенко, Б.Пасхавера, І.Прокопи, П.Саблука, Л.Шепотько, В.Юрчишина [1; 2].

Водночас дослідженню проблеми зростання доходів населення приділяється недостатньо уваги. Це підтверджується практичною відсутністю спеціальних досліджень, присвячених пошуку шляхів її вирішення. Актуальність проблеми зумовлена необхідністю досягнення високого рівня доходів населення як одного з напрямків боротьби з бідністю та забезпечення їх стабільності.

Метою статті є проведення аналізу формування доходів громадян та пошуку шляхів їх зростання як одного з найважливіших напрямків боротьби з бідністю.

Виклад основного матеріалу. Формування доходів громадян може відбуватися під впливом різних джерел, проте основну роль у сукупному доході сім'ї відіграють грошові доходи, що складаються із заробітної плати, пенсії, соціальної допомоги, стипендії та інших соціальних виплат, доходів від власності, доходів від продажу іноземної валюти тощо. У табл. 1 зобразимо структуру доходів громадян протягом січня—вересня 2006 та 2007 років відповідно.

З таблиці видно, що доходи громадян у січні—вересні 2007 року порівняно з аналогічним періодом 2006 року зросли на 154189 млн грн, при чому зростання відбулося по всіх джерелах формування доходів. Якщо звернути увагу на структуру доходів населення, то значна їх частка формується за рахунок отриманої заробітної плати та різних соціальних допомог. Дохід від власності, як бачимо, є незначним і не перевищує протягом 2 років 3%. Оскільки найголовнішим джерелом доходів громадян є заробітна плата (у січні—вересні 2006 року її частка становила 42,8%, а в січні—вересні 2007 року — 42,7%), детальніше зупинимось на дослідженні її рівня протягом аналізованого нами періоду.

На рис. 1 проведемо порівняння середньомісячної заробітної плати в січні—вересні 2006 та 2007 років по регіонах України.

У цілому по Україні рівень середньомісячної заробітної плати в січні—вересні 2006 та 2007 років становив 1004 грн та 1288 грн відповідно. Як видно з рис. 1, у всіх регіонах України у 2007 році спостерігався

Структура доходів населення України у 2006—2007 роках (січень—вересень)

	Січень—вересень 2006 року		Січень—вересень 2007 року		Відхилення	
	Млн грн	% до підсумку	Млн грн	% до підсумку	Млн грн	Зміна у структурі, %
Доходи	336970	100,0	491159	100,0	154189	—
Заробітна плата	144249	42,8	209467	42,7	65218	-0,1
Прибуток та змішаний дохід	51338	15,2	78237	15,9	2689	+0,5
Дохід від власності	8158	2,4	14713	3,0	6555	+0,6
Соціальні допомоги та інші одержані поточні трансферти	133185	39,5	188742	38,4	55557	-1,1

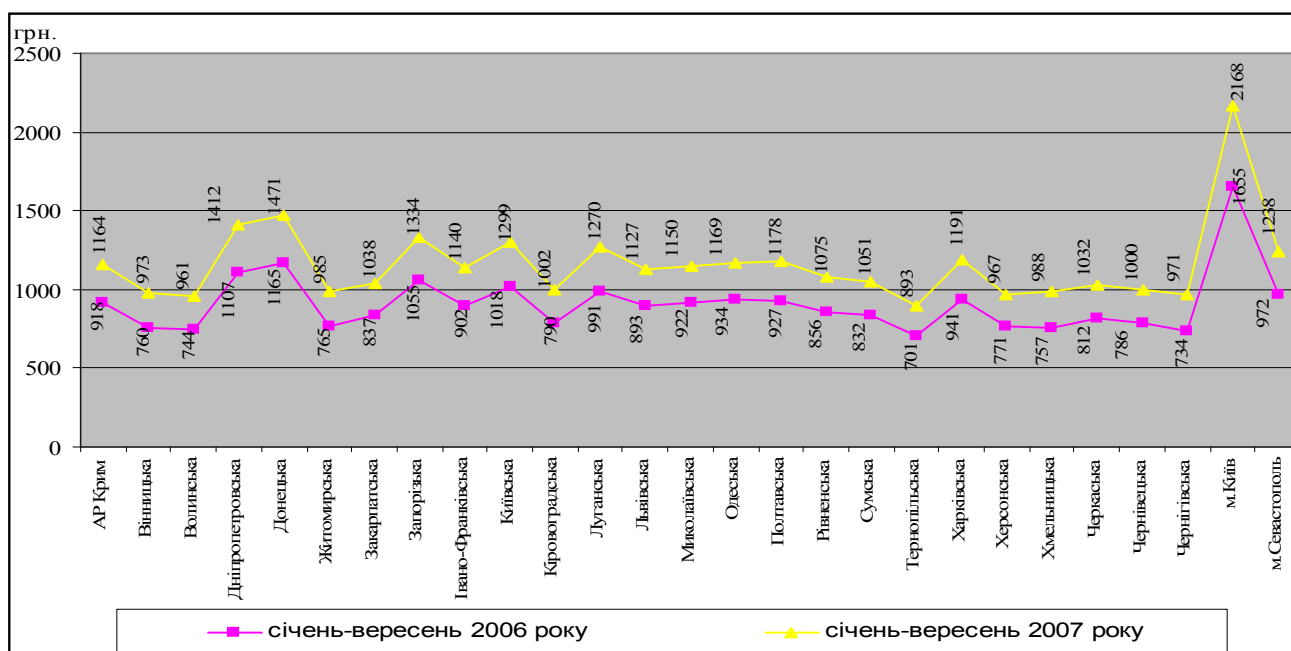

Рис. 1. Порівняння середньомісячної заробітної плати в січні—вересні 2006 та 2007 років

лося підвищення заробітної плати. «Лідером» протягом двох років є м. Київ, де у 2007 році розмір середньомісячної заробітної плати перевищив 2000 грн. До областей з найвищими показниками заробітної плати протягом січня—вересня 2007 року слід віднести такі, як: Донецька (з рівнем заробітної плати 1471 грн), Дніпропетровська (1412 грн), Запорізька (1334 грн), Київська (1299 грн), Луганська (1270 грн). Прикро зауважити те, що при середньому показнику заробітної плати по Україні у 2007 році в розмірі 1288 грн,

існують такі області, де її рівень не перевищує 1000 грн. Такими областями є: Тернопільська (893 грн), Волинська (961 грн), Херсонська (967 грн), Чернігівська (971 грн), Вінницька (973 грн), Житомирська (985 грн) та Хмельницька (988 грн).

Що стосується рівня реальної заробітної плати, то в січні—вересні 2006 та 2007 років відбувалося зростання її темпів, порівняно з аналогічними показниками попередніх років (рис. 2).

Реальна заробітна плата в січні—вересні 2006

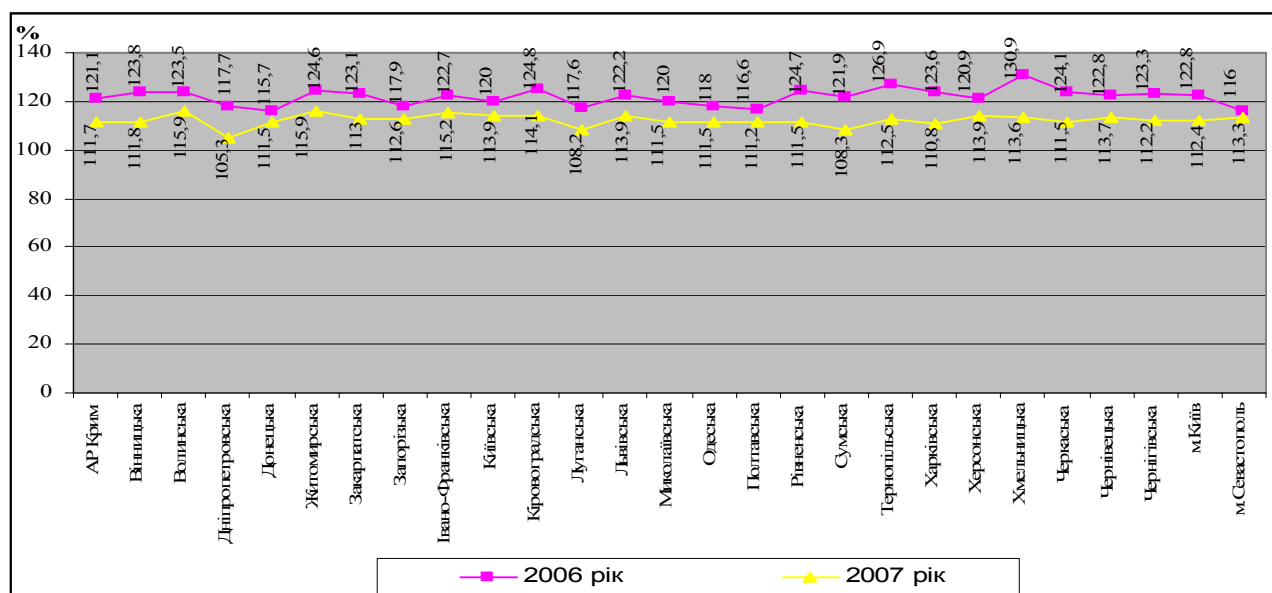

Рис. 2. Темпи зростання реальної заробітної плати (січень—вересень 2006 та 2007 років), у % до попереднього року

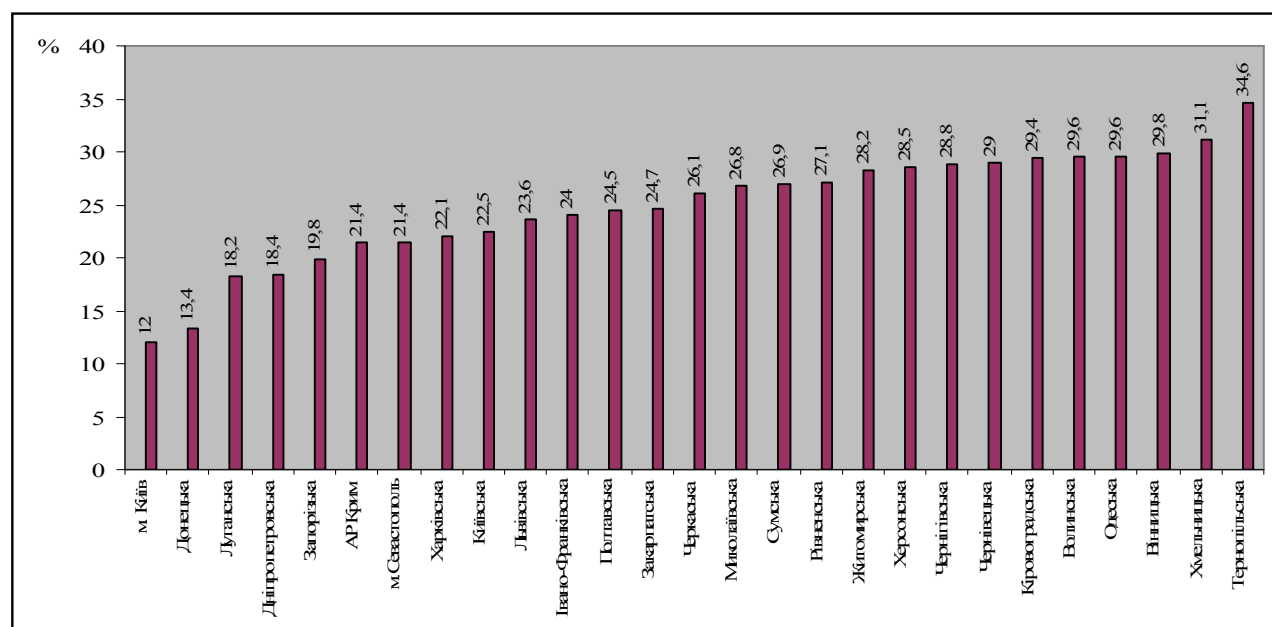

Рис. 3. Частка працівників, яким нараховано заробітну плату нижче прожиткового мінімуму у вересні 2007 року

року в цілому по Україні зросла на 21,2%, а в січні—вересні 2007 року — усього на 12,2%. У регіональному розрізі зростання реальної заробітної плати в січні—вересні 2007 року на відміну від аналогічного періоду попереднього року зменшилося в середньому на 10%. Найбільше зростання спостерігалось у Волинській (15,9%) та Кіровоградській (14,1%) областях. Найнижчі темпи росту реальної заробітної плати відбувалися в Дніпропетровській (105,3%), Луганській (108,2%) та Сумській (108,3%) областях.

Разом з тим, незважаючи на зростання реальної та номінальної заробітної плати, усе ж існують випадки нарахування заробітної плати нижче прожиткового мінімуму. Це означає, що, з теоретичної точки зору, такий розмір заробітної плати не дозволяє забезпечити мінімальні потреби громадян, оскільки виникає нестача доходу для того, щоб покрити мінімальні витрати. Це, у свою чергу, як уже зазначалося, є основною передумовою виникнення бідності населення. На рис. 3 розглянемо частку працівників, яким у вересні

2007 року нараховано заробітну плату нижче прожиткового мінімуму. Загальний показник по Україні при рівні прожиткового мінімуму 568 грн становив 22,0%, що на 3,4% менше, ніж у вересні 2007 року (за даними Держкомстату).

Як бачимо, по регіонах України частка громадян, які отримували заробітну плату нижче прожиткового мінімуму, коливається від 12 до 34,6%. У м. Києві до таких громадян належав кожен восьмий працівник, а це є найвищим показником по Україні у вересні 2007 року. Найнижчі ж показники спостерігалися в західних областях, зокрема Вінницькій, Хмельницькій та Тернопільській, де забезпечити свої мінімальні потреби не в змозі практично кожен третій громадянин.

Існуючий нині рівень заробітної плати, її купівельна спроможність перетворилися на один з головних чинників, що стримують розвиток виробництва, відтворення робочої сили, технологічне оновлення виробництва, розв'язання низки інших соціально-економічних проблем. Наявність зазначених недоліків свідчить про нагальну потребу реформування системи оплати праці.

Досвід постсоціалістичних країн Центральної та Східної Європи, зокрема Польщі, Словаччини, Угорщини, Хорватії, Чехії та інших, свідчить про те, що реальні зрушення в економіці цих країн, підвищення рівня життя населення, скорочення показників бідності розпочалися лише тоді, коли середня заробітна плата підвищилася до рівня, еквівалентного 700 долларам США і вище в розрахунку на місяць. З огляду на це провідною складовою подальшого реформування системи оплати праці має стати зростання реальної заробітної плати як складової реформування всього механізму господарювання.

Висновки. Проблема підвищення доходів населення як засобу боротьби з бідністю в ринкових умовах неможливо вирішити, використовуючи економічний механізм, характерний як для планово-централізованої економіки, так і для розвинутої ринкової. Її можна вирішити, лише застосовуючи нетрадиційні підходи, долаючи існуючі стереотипи щодо методів вирішення найрізноманітніших соціально-економічних проблем. Збільшити доходи населення та забезпечити їх стабільність необхідно шляхом забезпечення комплексного розвитку територій, розширеного відтворення життєвого середовища.

В умовах сучасного соціально-економічного розвитку реальним завданням, яке слід послідовно реалізовувати, є забезпечення мінімального рівня доходів громадян, адже у вересні 2007 року 22% працюючо-

го населення в Україні отримували заробітну плату, що не перевищує прожиткового мінімуму. Ідеальним варіантом було б отримання населенням таких доходів у грошовій формі, як це спостерігається в більшості розвинутих країн світу. Зважаючи на це, основними напрямками впливу на підвищення грошових доходів населення з боку держави мають бути:

- уповільнення процесів розшарування населення за рівнем доходів і майновим станом шляхом податкового регулювання грошових доходів та вдосконалення адресної системи соціальних виплат;
- забезпечення реалізації конституційних прав громадян шляхом упровадження державних соціальних стандартів;
- підвищення частки оплати праці в грошових доходах населення;
- стимулювання продуктивної праці, підприємницької та ділової активності населення;
- сприяння збільшенню грошових доходів населення, отриманих від власності;
- створення системи моніторингу рівня життя різних груп населення;
- створення умов для формування стабільного середнього класу;
- розроблення та реалізація державної програми запобігання бідності.

Крім того, проблему підвищення доходів населення можна вирішити за умови вирішення іншої надзвичайно складної проблеми — проблеми зайнятості. Організаційно-економічний механізм регулювання зайнятості населення органічно поєднує в собі ринковий механізм її саморегулювання та сукупність відповідних заходів державного сприяння зайнятості. Останні включають законодавче, нормативно-правове та інформаційне забезпечення політики зайнятості, а також економічні, соціально-політичні та організаційно-адміністративні важелі її реалізації.

Проблеми збільшення доходів населення та рівня її структури його зайнятості надзвичайно тісно пов'язані між собою. Без вирішення однієї з них неможливо вирішити іншу. Тому будь-які заходи в обох цих сферах ні в якому разі не повинні носити фрагментарний характер, а мають відзначатися комплексністю й чіткою цільовою спрямованістю.

Література

1. **Гнатишин Й.** Зростання оплати праці як основа підвищення рівня доходів населення // Вісн. Львів. держ. аграрн. ун-ту. Економіка АПК. — 2005. — № 10. — С. 472—478. 2. www.ukrstat.gov.ua.